

Ο τορπιλισμός του «Έλλη» [15 Αυγούστου 1940]

Γονική Κατηγορία: [Ιστορική Βιβλιοθήκη](#)

Κατηγορία: Έπος 1940 - 2ος Παγκόσμιος Πόλεμος

Δημοσιευμένο στις Παρασκευή, 15 Αύγουστος 2014 12:00

Από τον/την e-Αμυγα

Προβολές: 58

Η είδηση του τορπιλισμού προκάλεσε σοκ και αποτροπιασμό στην κοινή γνώμη λόγω της θρασύτητας του εγχειρήματος. Η επίσημη επιβεβαίωση από την ελληνική κυβέρνηση για την ταυτότητα του «δολοφόνου» θα ερχόταν στις 30 Οκτωβρίου 1940, δυο μέρες μετά την έναρξη του πολέμου στην Πίνδο. Κανείς Έλληνας ωστόσο δεν έτρεφε αυταπάτες.

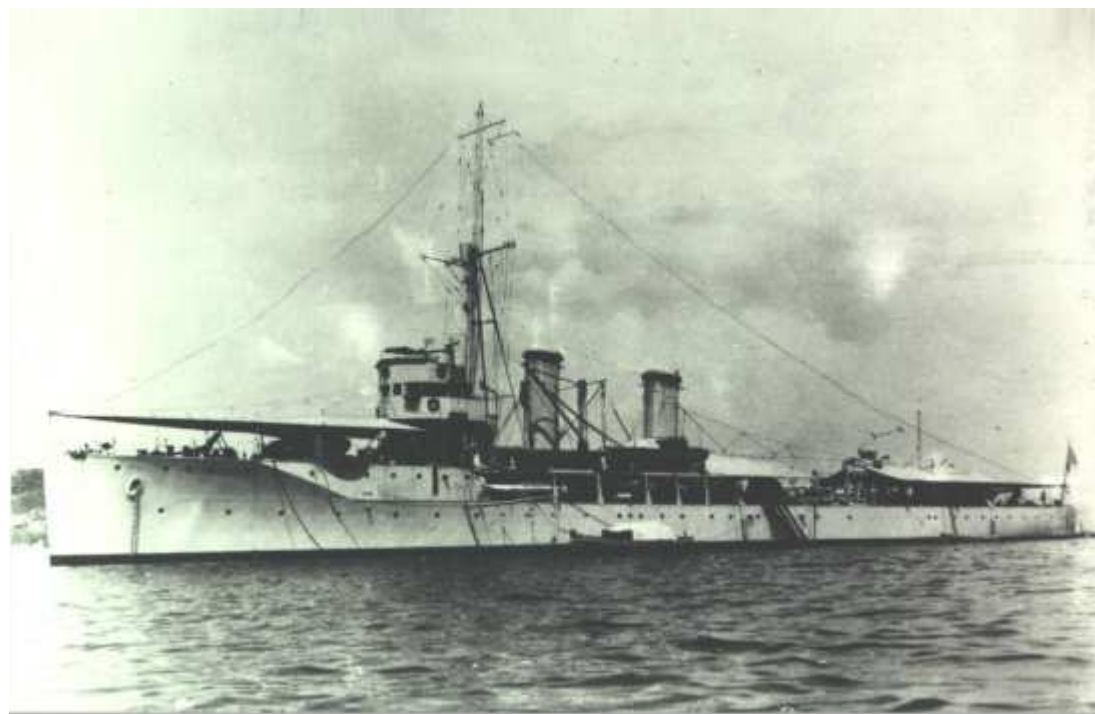
Το πρωί της 28ης Οκτωβρίου 1940 οι σειρήνες σήμαναν την επίσημη είσοδο της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στην πραγματικότητα όμως, η χώρα μας είχε δεχθεί επίθεση δυόμισι μήνες νωρίτερα, όταν τρεις ιταλικές τορπίλες έσκισαν τα νερά του Αιγαίου βυθίζοντας το καταδρομικό «Έλλη» και σφραγίζοντας το πεπρωμένο της χώρας για πάντα.

Το διεθνές σκηνικό

Το καλοκαίρι του 1940 ήταν ιδιαίτερα θερμό και αγωνιώδες. Ο ευρωπαϊκός πόλεμος μετρούσε ήδη 11 μήνες από τότε που η εισβολή των Γερμανών στην Πολωνία σήμανε την επίσημη έναρξη της δεύτερης πράξης του πολεμικού δράματος. Για τους λαούς της Ευρώπης η λήξη του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου δεν ήταν το τέλος αλλά η αρχή μιας ιδιαίτερα οδυνηρής διαδικασίας όπου οικονομικό συμφέρον και γεωπολιτικά υποκινούμενοι εθνικισμοί παρήγαγαν την μεγαλύτερη ανθρωποσφαγή της σύγχρονης εποχής. Οι συνθήκες ειρήνης του Μεγάλου Πολέμου αντί να αποτελέσουν την στέρεα βάση μιας διαρκούς και ειλικρινούς συνεννόησης μεταξύ των λαών προσέφεραν «μια ανακωχή είκοσι χρόνων» κατά τα προφητικά λόγια του στρατάρχη Φως μέχρι τη νέα αναμέτρηση[i].

Ειδικά η Ελλάδα, έχοντας βιώσει τα δεινά μιας μακράς πολεμικής αναμέτρησης που οδήγησε στον ξεριζωμό του μικρασιατικού ελληνισμού και πέρασε μια εικοσαετία οικονομικής κατάρπτωσης και πολιτικού αναβρασμού, επιθυμούσε όσο τίποτα άλλο την αποχή από μια νέα περιπέτεια. Η ελληνική οικονομία έδειχνε ενθαρρυντικά σημεία ανάκαμψης, οι εσωτερικές έριδες είχαν καταλαγιάσει ενώ η οργάνωση του κράτους και των ενόπλων δυνάμεων παρουσίαζαν σημαντική βελτίωση, έστω και υπό καθεστώς προστασίας υπό τις διαταγές του Ιωάννη Μεταξά, που σαν παλιός στρατιωτικός διοικούσε από τον Αύγουστο του 1936 τη χώρα σαν μεγάλο στρατόπεδο. Έχοντας ζήσει στις δύσκολες πρώτες δεκαετίες του αιώνα τα γεγονότα του αποκλεισμού του Πειραιά και του Εθνικού Διχασμού, ο Μεταξάς είχε διαμορφώσει μια ξεκάθαρη άποψη για τον τρόπο που η Ελλάδα όφειλε να πολιτευτεί σε διεθνές επίπεδο. Η Ελλάδα δεν είχε συμφέροντα από την συμμετοχή της στον ευρωπαϊκό πόλεμο. Αντιμετωπίζοντας τον αναθεωρητισμό των γειτονικών της κρατών αφενός και ούσα εκτεθειμένη στα πυροβόλα των θωρηκτών του βρετανικού και γαλλικού στόλου αφετέρου, όφειλε να ακολουθήσει μια συγκρατημένη ουδετερόφιλη πολιτική ίσων αποστάσεων ελπίζοντας ότι θα παρέμενε εκτός του πεδίου σύγκρουσης των ισχυρών. Επρόκειτο σίγουρα για μια συνετή και ρεαλιστική πολιτική, η οποία όμως δεν είχε επαληθευτεί είκοσι χρόνια νωρίτερα, όταν το πεδίο ενδιαφέροντος των αντιμαχομένων εστιάστηκε στην περιοχή της νότιας βαλκανικής και οι αντίπαλοι στρατοί

εκβίασαν την είσοδο της χώρας στον πόλεμο. Στο προσκήνιο είχε δυναμικά κάνει την παρουσία της η Ιταλία, η οποία στα πλαίσια της πολιτικής για έλεγχο της Μεσογείου και των Βαλκανίων, κατέφευγε από τη δεκαετία του 1920 σε ένταση των διπλωματικών και πολιτικών πιέσεων της προς την Ελλάδα. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1930 η στάση της Ιταλίας εκτραχύνθηκε βαθμιαία, ενθαρρυμένη τόσο από την ήπια πολιτική Αγγλίας και Γαλλίας όσο και τους οραματισμούς των Ελλήνων πολιτικών για μια βαλκανική συνενόηση. Μετά την ήττα όμως και της Γαλλίας (22 Ιουνίου 1940) οι προκλήσεις κατά της κυριαρχίας της Ελλάδος βάλονται με ταχύτητα πολυβόλου. Μια σειρά σοβαρών διπλωματικών και πολεμικών επεισοδίων [ii] που έλαβαν χώρα από τα τέλη Ιουνίου μέχρι τις αρχές Αυγούστου έδειχναν πέρα από κάθε αμφιβολία την επιθετική πολιτική της Ιταλίας που επεδίωκε είτε να εκβιάσουν την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο είτε να την εξαναγκάσουν να υποκύψει χωρίς αγώνα στις υποδείξεις του ισχυρότερου.

Το «Έλλη» με ανεπτυγμένα τα επιστεγάσματα από καραβόπανο κάποια καλοκαιρινή ημέρα. Κάπως έτσι έστεκε το μοιραίο πρωινό της 15ης Αυγούστου 1940.

Το «Έλλη» στην Τήνο

Αντιμέτωποι με τον πόλεμο νεύρων της Ιταλίας, ο Μεταξάς και η στρατιωτική ηγεσία διέταξαν την διασπορά των μονάδων του στόλου ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε μια αιφνιδιαστική ενέργεια των Ιταλών είτε από τα Δωδεκάνησα, όπου διατηρούσαν ισχυρή αεροναυτική παρουσία, είτε από την ίδια την Ιταλία. Η διασπορά έγινε παρά τις αντιρρήσεις του στόλαρχου, υποναυάρχου Επαμεινώνδα Καββαδία, που έβλεπε τα πολύτιμα αντιτορπιλικά του να καταπλέουν σε έρημους και απροστάτευτους όρμους μακριά από την κάλυψη των ναυτικών φρουριών της Αττικής και της Εύβοιας. Ο Μεταξάς όμως ήταν ανένδοτος. Οι μνήμες του 1916, όταν οι Αγγλογάλλοι εισήλθαν στον Ναύσταθμο και αφόπλισαν τον ελληνικό στόλο, ήταν ακόμα νωπές. Με παρέμβαση του στόλαρχου ωστόσο, τα νεώτερα και ταχύτερα αντιτορπιλικά παρέμειναν στη Σαλαμίνα ενώ στη Μήλο στάλθηκαν το ευδρόμο «Έλλη» [iii] και το αντιτορπιλικό «Αετός» [iv]. Τα πλοία τελούσαν σε κατάσταση αυξημένης ετοιμότητας, ο ένας λέβητας του ευδρόμου ήταν διαρκώς σε λειτουργία, το πλοίο κινείτο μέσα στον όρμο και φυλακές (βάρδιες παρατήρησης) επιτηρούσαν το πέλαγος και τον αέρα [v]. Αν και η επιφυλακή του στόλου δεν άφηνε ελεύθερα πλοία για παρουσία στον εορτασμό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην Τήνο, η ανάγκη να τονιστεί το αίσθημα ασφάλειας και περηφάνειας του λαού στις δύσκολες ώρες και το χρέος του ελληνικού πολεμικού ναυτικού στην τήρηση των παραδόσεών του, οδήγησε την ηγεσία του να εγκρίνει την αποστολή του ευδρόμου «Έλλη» στην Τήνο. Το βράδυ της 14/15 Αυγούστου το «Έλλη» απέπλευσε από τον όρμο Αδάμαντος της Μήλου με προορισμό την Τήνο. Κατά την πορεία τηρήθηκε αυστηρή επαγρύπνηση με τον κυβερνήτη και τον ύπαρχο να βρίσκονται στη γέφυρα και φυλακές περιμετρικά του σκάφους. Το «Έλλη» δεν διέθετε σύγχρονα μέσα κατάδειξης, όπως συσκευές radar ή sonar και η οπτική και ακουστική παρατήρηση ήταν τα μόνα μέσα του πλοίου. Στις 06:25 πρωινή της Πέμπτης 15 Αυγούστου 1940 το ευδρόμο αγκυροβόλησε έξω από το λιμάνι της Τήνου σε μια συνάντηση με το πεπρωμένο του.

Η μοιραία ώρα

Ο ήλιος υψώθηκε μεγαλοπρεπής. Η προκουμαία της Τήνου έσφιζε από χιλιάδες προσκυνητές. Τα ατμόπλοια «Έσπερος» και «Έλση» κατάφορτα κόσμου γέμιζαν το μικρό λιμάνι ενώ δεκάδες βάρκες και ατμάκατοι πηγαينوέρχονταν μεταφέροντας κόσμο. Πάνω στο σημαιοστολισμένο «Έλλη» το άγημα ναυτών ετοιμαζόταν να

αποβιβαστεί για να συμμετάσχει στην περιφορά της εικόνας και το πλήρωμα αναπαυόταν μετά από μια νύχτα γεμάτη ένταση. Ξαφνικά, στις 08:25 μια ισχυρή δόνηση κάνει κάθε βλέμα στην προκυμαία να στραφεί προς το πολεμικό. Το θέαμα είναι συγκλονιστικό: «το πλοίο υψώθη ολόκληρον» από πλώρη ως πρύμνη αρκετά μέτρα πάνω από την θάλασσα. Κλονισμένο το «Ελλη» παλινδρόμησε βίαια μερικές φορές ενώ μια υπόκοφη βοή ακολουθούμενη από υπερπίεση το συντάραξε από άκρο σε άκρο. Στο πλοίο σήμανε συναγερμός. Η έκρηξη έδειχνε να έχει προέλθει από το λεβητοστάσιο καθώς τμήμα του καταστρώματος μεταξύ των καπνοδόχων είχε εκτιναχθεί στον αέρα αφήνοντας κρατήρα διαμέτρου δύο μέτρων, το μεσόστεγο είχε καταστραφεί και τμήμα του πρωραίου ιστού κατέπεσε. Στο κατάστρωμα κομματιασμένες λέμβοι και τραυματίες και συντρίμια συνέθεταν ένα χαοτικό σκηνικό. Μαύροι καπνοί έβγαιναν από την τρύπα πάνω από τους λέβητες. Πολλοί ναύτες είχαν εκσφενδονιστεί στη θάλασσα από το ωστικό κύμα, τα αυτιά όλων βουίζαν και εκκωφαντικοί κρότοι από θραύσεις ελασμάτων, θυρών και εξαρτημάτων αντηχούσαν σε όλο το σκάφος. Το πλήρωμα γρήγορα συνήλθε και άρχισε να αντιδρά: Ο κυβερνήτης διέταξε αναφορά ζημιών και απωλειών. Ρωγμή πλάτους δέκα εκατοστών ανακαλύφθηκε στα δεξιά του πλοίου στο ύψος του λεβητοστασίου. Οργανώθηκαν ομάδες ερευνών που διέτρεξαν το εύδρομο σπάζοντας πόρτες και βοηθώντας εγκλωβισμένους ναύτες αφού οι περισσότερες είχαν στρεβλώσει από την έκρηξη. Δέκα λεπτά μετά το πλήγμα στο καταδρομικό δύο απανωτές εκρήξεις συγκλόνισαν το νησί. Η πρώτη τίναξε στον αέρα τον λιμενοβραχίονα δημιουργώντας ένα ρήγμα επτά μέτρων, θρυμάτισε τα τζάμια των παραλιακών κτιρίων και «ψέκασε» με πέτρες και νερό το συγκεντρωμένο πλήθος. Ξαν από θαύμα δεν σημειώθηκαν θάνατοι αλλά μόνο μικροτραυματισμοί. Πέντε δευτερόλεπτα μετά μία ακόμα έκρηξη μπροστά από τον λιμενοβραχίονα σε φυσικό εμπόδιο. Πανικός κατέλαβε το πλήθος των προσκυνητών που άρχισαν να τρέχουν προς τους λόφους στο εσωτερικό του νησιού.

Η στιγμή της έκρηξης της τορπίλης στον λιμενοβραχίονα. Της τρομερής έκρηξης ακολούθησε βροχή από πέτρες και κομμάτια του που κατέπεσαν πάνω στο συγκεντρωμένο πλήθος των προσκυνητών. Το γεγονός ότι σημειώθηκαν μόνο μωλοπισμοί και μικροτραυματισμοί αποδόθηκε από τον Τύπο και απλούς πολίτες σε θαύμα της Παναγίας.

Στο μεταξύ, στο λαβωμένο πλοίο, οι προσπάθειες να κλείσει το ρήγμα απέτυχαν διότι με την καταστροφή των λεβήτων κάθε ηλεκτρομηχανική λειτουργία είχε πάψει, ενώ αν και ζητήθηκε βοήθεια για ρυμούλκηση από τα ατμόπλοια που ναυλοχούσαν στο λιμάνι, αυτά άργησαν υπερβολικά. Το «Ελλη» άρχισε να παίρνει κλίση 15-20 μοίρων και όταν το νερό έφτασε στο ύψος των φινιστρινών ο κυβερνήτης πλοίαρχος Χατζόπουλος έδωσε εντολή εγκατάλειψης του πλοίου, η οποία έγινε με τάξη και με τη βοήθεια των αλιευτικών που είχαν φτάσει αφού μόνο μία λέμβος είχε γλυτώσει από την έκρηξη. Σε ένδειξη συναισθησης του καθήκοντος και των παραδόσεων του ναυτικού μας ο κυβερνήτης έμεινε τελευταίος αρνούμενος να εγκαταλείψει το πλοίο. Μόνο με παρέμβαση των αξιωματικών αποβιβάστηκε σχεδόν δια της βίας. Το «Ελλη» βυθίστηκε στο σημείο αγκυροβολίας του 550 μέτρα από τον λιμενοβραχίονα σε πλήρη σημαιοστολισμό και με την σημαία να κυματίζει ακόμα στις 10:20 το πρωί και σε κλίμα απόγνωσης και τρομοκρατίας. Ένα ερωτηματικό πλανάτο πάνω από το αφρισμένο και μαύρο από τα καύσιμα και ορυκτέλαια νερό που το σκέπασε.

Ενέργειες μετά τη βύθιση

Ο ύπαρχος του ευδρόμου πλωτάρχης Κ. Δούσης έφτασε από τους πρώτους στο λιμάνι μετά το τριπλό χτύπημα και μέσα σε κλίμα γενικής σύγχισης και πανικού οργάνωσε τη βοήθεια στο πλοίο και την περίθαλψη των τραυματιών. Ήταν ο πρώτος που τηλεγράφησε στην Αθήνα τα νέα του τορπιλισμού. Αν και κανείς δεν αμφέβαλε για την ταυτότητα του δράστη, ο ίδιος ο Μεταξάς συνέστησε σιωπή και αυτοσυγκράτηση. Δεν είχε ακόμα εξασφαλίσει την υλική συνδρομή της Μεγάλης Βρετανίας για έναν πόλεμο που θεωρούσε ήδη από μήνες αναπόφευκτο. Οι τραυματίες του «Ελλη» μεταφέρθηκαν σε πρόχειρα οργανωμένα νοσοκομεία και έτυχαν της φροντίδας όλου του πληθυσμού που συγκλονισμένος συνέπασχε μαζί τους. Η λιτανεία της εικόνας εκτελέστηκε κανονικά με τιμητικό απόσπασμα χωροφυλακής σε βαρύ κλίμα συγκίνησης πέρασε από την προκυμαία και κατέληξε στους θαλάμους τραυματιών του πολεμικού. Την επόμενη μέρα οι εφημερίδες δημοσίευσαν ότι το εύδρομο βυθίστηκε αιφνιδιαστικά από «υποβρύχιο αγνώστου εθνικότητας». Ήδη όμως από το απόγευμα της ίδιας ημέρας ο ύπαρχος Δούσης είχε ανεγκύσει με δική του πρωτοβουλία τα θραύσματα της τορπίλης που έπληξε τον λιμενοβραχίονα. Οι επιγραφές πρόδιδαν τορπίλες που χρησιμοποιούσε αποκλειστικά το ιταλικό ναυτικό. Τα θραύσματα όμως παρέμειναν κλειδωμένα στον «Αβέρωφ» και οι εμπλεκόμενοι τηρούσαν σιγή. Μόνο την 30ή Οκτωβρίου, δύο μέρες μετά την κήρυξη του πολέμου αποκαλύφθηκε η πληροφορία στον Τύπο. Η Ελλάδα στο μεταξύ μετρούσε τις πληγές της: Ένα ελαφρύ καταδρομικό χαμένο, εννέα υπαξιωματικοί και ναύτες νεκροί [vi], εικοσιεπτά τραυματίες. Από τους χιλιάδες προσκυνητές και επισκέπτες μόνο μία γυναίκα πέθανε από καρδιακή προσβολή, ενώ αρκετοί τραυματίστηκαν ελαφρά από τις πέτρες, τα θρυμματισμένα τζάμια και τον πανικό [vii]. Στους νεκρούς του «Ελλη» απονεμήθηκε μεταθανάτως το μετάλλιο εξαιρέτων πράξεων.

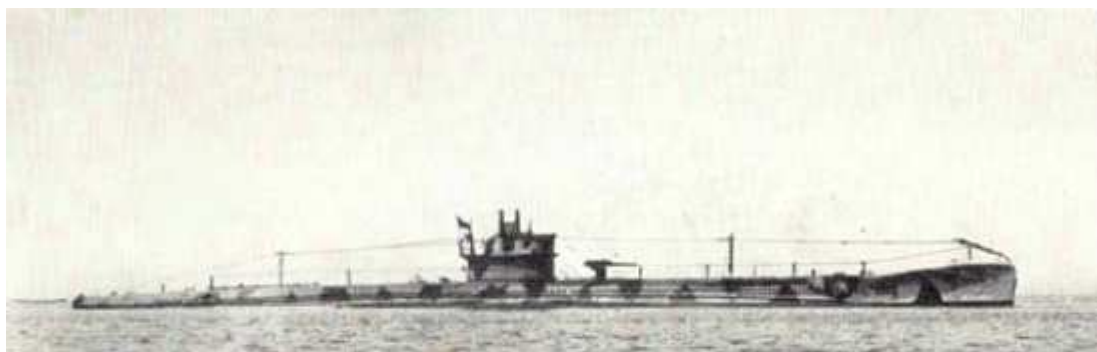

Τμήμα της ιταλικής τορπίλης τύπου 053 Whitehead Fiume, που προσέκρουσε στο λιμενοβραχίονα της Τήνου. Σήμερα εκτίθεται στο Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος, στη μαρίνα Ζέας. ©Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος

Ποιος βύθισε το «Έλλη»;

Ο πόλεμος κηρύχθηκε δυόμιση μήνες αργότερα και η υπόθεση του «Έλλη», αν και ποτέ δεν λησμονήθηκε από τους Έλληνες πέρασε στη λήθη στα χρόνια που ακολούθησαν, είτε διότι η Ιταλία πέρασε στο στρατόπεδο των Συμμάχων είτε η Ελλάδα έπεσε στη δίνη πιο σημαντικών βασάνων. Οι Ιταλοί τήρησαν σιγήν ιχθύος για τις ευθύνες του τορπιλισμού. Μάλιστα, εξουσιοδότησαν τον ναυτικό τους ακόλουθο στην Αθήνα να μεταφέρει τα συλλυπητήριά του στην ελληνική κυβέρνηση διαβεβαιώνοντας ότι κανένα ιταλικό υποβρύχιο δεν βρισκόταν τη χρονική εκείνη στιγμή στο κεντρικό Αιγαίο. Ο ιταλικός Τύπος, κυβερνητικά ελεγχόμενος από το 1927, προσπάθησε να αποπλανήσει το κοινό αίσθημα διαδίδοντας αρχικά ότι επρόκειτο για βρετανική προβοκάτσια ώστε να σύρουν την Ελλάδα στον πόλεμο όπως το 1916. Χρησιμοποίησαν μάλιστα την περίπτωση του θανάτου του λόρδου Κίτσεναρ το 1916, για να δείξουν ότι η βρετανική πολιτική ηγεσία μετέρχεται μακιαβελικών μεθόδων για να πετύχει τους σκοπούς της [viii]. Διέρευσαν ακόμα το εξόφθαλμο ψεύδος ότι βρετανικό υποβρύχιο βύθισε το «Έλλη» επειδή η κυβέρνηση δεν το είχε αποπληρώσει, παρά το γεγονός ότι το εύδρομο ήταν αμερικανικής ναυπήγησης και η Μεγάλη Βρετανία δεν είχε καμία σχέση. Τέλος, υποδαύλισαν το ζήτημα της Τσαμουριάς στην Αλβανία με αφορμή τον θάνατο Αλβανού ληστή, τον οποίο προέβραλαν ως πατριώτη που δολοφόνησε το ελληνικό καθεστώς, σε μια προσπάθεια να αναστρέψουν το εχθρικό κλίμα εναντίον τους αλλά μάταια. Τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό κοινή είναι η πεποίθηση ότι οι Ιταλοί είναι οι δράστες του τορπιλισμού.

Οι λεπτομέρειες πίσω από μυστήριο του τορπιλισμού παρέμειναν επί μακρον άγνωστες. Γεγονός είναι ότι οι ιταλικές προκλήσεις είχαν ενταθεί ιδιαίτερα το καλοκαίρι του 1940. Μάλιστα την ίδια μέρα του τορπιλισμού, δύο ιταλικά αεροπλάνα επιτέθηκαν εναντίον του ατμόπλοιου «Φρίντων» στη θέση Μπάλι της Κρήτης, επτά μίλια ανατολικά της Πανόρμου και δύο μόλις μίλια από την ακτή. Οι βόμβες των βομβαρδιστικών αστόχησαν αλλά εξεράγησαν τόσο κοντά που θρυμματίσαν όλα τα τζάμια στο πλοίο. Άποψη πολλών ιστορικών κατατείνει ότι ο Μουσσολίνι μετά τις θεαματικές επιτυχίες της Γερμανίας στην Πολωνία και τη Γαλλία ένιωσε να επισκιάζεται από έναν μικρόσωμο ανθρωπάκο που θεωρούσε εν πολλοίς ότι είχε ο ίδιος εμπνεύσει. Η κατάληψη της Αλβανίας ήταν ασήμαντο τρόπαιο. Έτσι, μετά την εξάλειψη της απειλής του γαλλικού στόλου ξεκίνησε να εφαρμόζει το σχέδιο μεσογειακής επέκτασης προς την Ελλάδα και την Αίγυπτο. Με τις προκλητικές ενέργειές τους οι Ιταλοί μετρούσαν τα περιθώρια αντίδρασης της Ελλάδας. Όταν είδαν την συγκρατημένη στάση της κυβέρνησης Μεταξά συμπέραναν ότι ούτε στρατιωτικά ισχυρή ούτε διπλωματικά καλυμένη ήταν η Ελλάδα. Υπολόγιζαν λοιπόν ότι με ένα χτύπημα εξαιρετικής σημασίας θα προκαλούσαν τόσο το δημόσιο αίσθημα, ώστε να εξαναγκάσουν την Ελλάδα να βγει στον πόλεμο εναντίον τους. Στον πόλεμο αυτό η Ελλάδα θα έχανε ως συνεπεία της καταθλιπτικής υπεροχής της Ιταλίας σε μέσα και ανθρωπινό δυναμικό. Αν πάλι δεν έβγαινε στον πόλεμο και ακολουθούσε πολιτική κατευνασμού, θα μετατρέποταν σε κράτος-προτεκτοράτο. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, η Ιταλία θα κέρδιζε μια θεαματική εδαφική επέκταση, μετατρέπόμενη σε κυρίαρχη δύναμη στην ανατολική Μεσόγειο, ενώ η Αγγλία θα έχανε το αφανές πόδιο του ουδέτερου κράτους που της εξασφάλιζε βάσεις εναντίον της Ιταλίας και των κτήσεών της στη Βαλκανική. Έτσι, ο Μουσσολίνι θα εμφανιζόταν με ενδυναμωμένο γόητρο έναντι του Χίτλερ, όχι μόνο ως στρατηλάτης του Νότου αλλά και ως σωτήρας, αφού θα του εξασφάλιζε τα νώτα «κλειδώνοντας» το μαλακό υπογάστριο της βαλκανικής χερσονήσου εν όψει της εκστρατείας στη Ρωσία. Όλα αυτά βέβαια βασίζονται στην ιταλική οπτική, η οποία, αν και δεν στερείται βάσης στα βασικά της σημεία, εμπνέεται από υπερβολική αισιοδοξία και το κατακτητικό πνεύμα της εθνικιστικής περιόδου της Ιταλίας, που διαφεύστηκε σε όλα τα πεδία των μαχών.

Το υποβρύχιο "Delfino" πλέει κάπου στη Μεσόγειο. Προσέξτε τη βαφή παραλλαγής που συνηθίζονταν τότε.

Τι συνέβη;

Όπως αναφέρθηκε ήδη, η ιταλική πλευρά αποσιώπησε τα στοιχεία γύρω από τον τορπιλισμό του ευδρόμου «Έλλη» σε σημείο που οι γνώσεις μας να είναι ελάχιστες. Ο Υπουργός Εξωτερικών και γαμπρός του Μουσσολίνι κόμης Γκαλεάτσο Τσιάνο αναφέρει στο ημερολόγιό του ότι η ιταλική ηγεσία αγνοούσε το παν και ότι η υπόθεση του τορπιλισμού του ελληνικού πολεμικού ήταν μια δολοπλοκία ανώτατου στελέχους του φασιστικού κόμματος, του κόμητος Ντε Βέκκι, ο οποίος την επίμαχη περίοδο είχε την διοίκηση της ιταλοκρατούμενης Δωδεκανήσου. Ωστόσο, από αρθρογραφία του τότε πρεσβευτή στην Αθήνα Εμμανουέλε Γκράτσι το 1945 και του Ντε Βέκκι σε αντιπαραβολή με τον κυβερνήτη του υποβρυχίου «Delfino» υποπλοίαρχο Αϊκάρντι στον ιταλικό Τύπο το 1960 καταλήγουμε σε ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Συγκεκριμένα, ο Γκράτσι προβαίνει σε εκπληκτικές αποκαλύψεις σε συνέντευξή του στην Εφημερίδα Giornale di Matino (φ. 19/08/1945) όπου αναπτύσσει το σενάριο πως ο τορπιλισμός του ευδρόμου έγινε με αφορμή έκρηξη θυμού του Μουσσολίνι, συνέπεια δηλώσεων του Μεταξά περί θαλασσοκρατορίας της Βρετανίας στη Μεσόγειο. Ο Μεταξάς είχε ζητήσει στις 13 Αυγούστου 1940 μέσω του Γερμανού πρεσβευτή φον Έρμπαχ την μεσολάβηση της Γερμανίας για να ανακουφιστεί η Ελλάδα από τις ιταλικές προκλήσεις. Ο φον Έρμπαχ μετέφερε τα όσα του είπε ο Μεταξάς στον Γκράτσι ώστε να μάθει τις προθέσεις της Ιταλίας, ο δε Γκράτσι επιφυλασσόμενος να απαντήσει μέχρι να λάβει οδηγίες από την Ρώμη μετέδωσε τις πληροφορίες στο ιταλικό υπουργείο εξωτερικών. Στο σημείο αυτό ο Γκράτσι θεωρεί ότι ο Τσιάνο ψεύδεται στο ημερολόγιό του και ότι ο Ντούτσε, που θεωρούσε τη Μεσόγειο *de facto* και *de jure* «ιταλική λίμνη», έδωσε εντολή στον De Vecchi να δράσει εν λευκώ και να αποδείξει σε όλους ποιός ήταν κυρίαρχος της Μεσογείου. Το γεγονός έλαβε χώρα κατά τον Grazzi στις 13/8/1940, δύο μέρες πριν τον τορπιλισμό. Η άποψη του Γκράτσι είναι ότι ο Ντε Βέκκι σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να δράσει αυτοβούλως αλλά έλαβε σαφή εντολή από την Ρώμη, η γνώμη του αυτή δε καταδεικνύεται από την κατάφωρη αναντιστοιχία των σκέψεων του Τσιάνο με το κρεσέντο των ιταλικών προκλήσεων από τα τέλη Ιουνίου. Ο ίδιος ο Τσεζάρε Μαρία Ντε Βέκκι, επιβίωσε του πολέμου και στα απομνημονεύματά του επιβεβαιώνει ότι το υποβρύχιο «Delfino» βύθισε το «Έλλη» και ότι η πράξη αυτή, «ατυχής στην πραγματικότητα», έβλαψε τα ιταλικά συμφέροντα. Ο κυβερνήτης του «Delfino» Γκιουζέπε Αϊκάρντι (Giuseppe Aicardi) υπέβαλε μήνυση κατά του Ντε Βέκκι και σε άρθρα του που δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες φανερώνει το παρασκήνιο. Ο ίδιος ο Ντε Βέκκι κατέφτασε στις 14 Αυγούστου 1940 στην ναυτική βάση του ιταλικού στόλου στη Λέρο συνοδευόμενος από τον αντιναύαρχο Μπιανκέρι και επέδειξε στον Αϊκάρντι άκρως απόρρητο έγγραφο του αρχηγού του ιταλικού ναυτικού (Reggia Marina) αντιναύαρχου Ντομίνικο Καβανιάρι με ημερομηνία 11 Αυγούστου 1940. Στο έγγραφο γίνονταν λόγος για πληροφορίες ότι εμπορικά πλοία υπό σημαία ουδετέρου ανεφοδιάζαν κρυφά τους Άγγλους μέσω Δαρδανελίων-Αιγαίου. Προκειμένου να αναχαιτιστούν με μια μυστική ενέργεια, ο Ντε Βέκκι έπρεπε να επιλέξει τον ικανότερο κυβερνήτη υποβρυχίων και να τον ενημερώσει προφορικά για την ανάληψη μιας επιθετικής περιπολίας «μέχρις εσχάτων» κατά του εχθρού στα ύδατα του Αιγαίου μεταξύ Δαρδανελίων-στενού του Ταινάρου. Στη διάρκεια της περιπολίας το πλήρωμα όφειλε να τηρήσει πλήρη σιγή ασυρμάτου και να παραμείνει απαρατήρητο από κάθε επαφή βυθίζοντας κάθε πλοίο το οποίο πίστευε ότι μετέφερε προμήθειες του εχθρού. Ενδεικτικό της μυστικότητας της αποστολής, κατά τον Αϊκάρντι, ήταν ότι ακόμα και η αναχώρηση και η επιστροφή του υποβρυχίου από τον ναύσταθμο έπρεπε να μείνει απαρατήρητη ενώ η φύση της αποστολής θα ανακοινωνόταν στο πλήρωμα μετά τον απόπλου. Επιπλέον, το έγγραφο δεν όριζε ημερομηνία έναρξης της αποστολής ενώ ο Ντε Βέκκι δεν διέκρινε μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών πλοίων ούτε του υπέδειξε να μην προσβάλει επιβατηγά. Αντίγραφο της επιστολής δεν δόθηκε στον Αϊκάρντι, ο οποίος όμως αναφέρει ότι ο Ντε Βέκκι του έδειξε ένα χαρτί όπου σημειωνόταν η Τήνος και η Σύρος με την πληροφορία ότι εκεί είχε επισημανθεί πρόσφατα ναυτική κίνηση. Ο Αϊκάρντι απέπλευσε κανονικά το ίδιο βράδυ και το επόμενο πρωί επισήμανε στο λιμάνι της Τήνου «δύο οπλιταγωγά» που έκαναν ελιγμούς μέσα στο λιμάνι, όταν ξαφνικά φάνηκε να καταφθάνει καταπάνω του και από πίσω του το «Έλλη». Φοβούμενος, ανέστρεψε και το τορπιλίσει. Όπως είναι προφανές η ιστορία του Αϊκάρντι δεν γίνεται να επαληθευτεί. Αν είναι αλήθεια, ο ίδιος ανέλαβε μια εξαιρετικά ευαίσθητη και επικίνδυνη αποστολή πέρα από ηθικούς κανόνες και το δίκαιο του πολέμου. Την ανέλαβε δε χωρίς καμία εξασφάλιση αφού δεν του δόθηκε ούτε καν αντίγραφο της διαταγής ή έστω εξουσιοδότηση δράσης από τον Ντε Βέκκι. Στη συνέχεια, πέφτει σε περιεργές αντιφάσεις αφού ο άνθρωπος που κατά τον Ντε Βέκκι ήταν ο «ικανότερος» διοικητής υποβρυχίων του στόλου στα Δωδεκάνησα εξέλαβε τα σημασιοτολισμένα επιβατηγά για οπλιταγωγά και το αγκυροβολημένο εύδρομο για πολεμικό που κινήθηκε εναντίον του. Κατά τον δημοσιολόγο Μάριο Τσέρβι τα γεγονότα είναι αληθινά πλην όμως η αρχική εντολή παρανοήθηκε μεταφερόμενη από βαθμίδα σε βαθμίδα εξουσίας καταλήγοντας το μοιραίο πρωινό σε μια πρωτοβουλία του υποπλοίαρχου [x]. Ο Τσέρβι απορρίπτει τα περί ρητής διαταγής, θεωρώντας, βασισμένος στον επιθετικό και σκληρό χαρακτήρα του Αϊκάρντι, ότι ο υπερβάλλον ζήλος και η αλλόσφαιρα της στιγμής ώθησαν τον κυβερνήτη του «Delfino» να ξεπεράσει τα όρια της αποστολής του και να αλλάξει πλήρως τον σκοπό της. Ο Γκράτσι, περισσότερο «καυστικός», ξεκαθαρίζει ότι ο υποπλοίαρχος ήξερε πολύ καλά τί έκανε, γνώριζε εκ των προτέρων τί θα εύρισκε στο λιμάνι και την κατάλληλη στιγμή δεν δίστασε να κατευθύνει τις τορπίλες του. Ο Γκράτσι θεωρεί ότι ο Αϊκάρντι είχε λάβει σαφείς εντολές να βυθίσει το σκάφος και εκτέλεσε στην εντέλεια την αποστολή του [xι]. Ο ίδιος ο Αϊκάρντι μιλώντας σε συνέντευξη του περιοδικού

«Ταχυδρόμος» στον δημοσιογράφο Ιωάννη Τσένη το 1980 (δημοσιεύτηκε στα τεύχη 42 και 43) δήλωσε ότι εκτέλεσε διαταγές για τις οποίες δεν ένοιωσε ούτε δισταγμό ούτε αβεβαιότητα, χαρακτήρισε δε το γεγονός δίκαιη τιμωρία για το «παιχνίδι» που έπαιξε η Ελλάδα με τους Εγγλέζους εκείνο το καλοκαίρι του 1940. Για τον τορπιλισμό του «Έλλη» αφήνει να εννοηθεί ότι υπήρξε δική του πρωτοβουλία διότι αν η Ιταλία οδηγείτο μοιραία σε πόλεμο με την Ελλάδα θα είχε βγάλει από τη μέση το μόνο σκάφος που θα μπορούσε να ενοχλήσει κάπως τις ιταλικές δυνάμεις στο Αιγαίο [xii].

Ελάχιστα έχουν απομείνει πλέον να θυμίζουν την τραγική κατάληξη του ευδρόμου με το ένδοξο όνομα, που προδόθηκε δύο φορές στην πορεία του. ©Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος

Νέμεσις και Ύβρις-ο διπλός θάνατος του «Έλλη»

Τα αινιγματικά λόγια του Αϊκάρντι φαίνεται να συμπληρώνουν τα κενά που αφήνουν οι επίσημες αναφορές. Ο τορπιλισμός δείχνει να είναι το τελικό προϊόν μιας αόριστης εντολής που σταδιακά ολοκληρώνεται σε μια αδιάτακτη στρατιωτική ενέργεια, ενώ παράλληλα ενσωματώνει επιθυμίες του ιταλικού ναυτικού. Τα γεγονότα της 15/8/1940 δείχνουν ότι το «Delfino» κινήθηκε εξαρχής κατά του καταδρομικού επιζητώντας την καταβύθισή του. Το κενό των 10 λεπτών μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης τορπίλης προδίδει ότι το υποβρύχιο περίμενε να επιβεβαιώσει την εξουδετέρωση του πολεμικού, που έτσι κι αλλιώς δεν είχε εξοπλισμό εντοπισμού και αντιμετώπισης υποβρυχίων και να εκτελέσει διορθωτικό ελιγμό με στόχο την βύθιση των «Έλση» και «Έσπερος» μέσα στο λιμάνι πολλαπλασιάζοντας το θύματά του. Όσο για την απειλή που το «Έλλη», ένα πολεμικό 30 ετών και παρωχημένης τεχνολογίας, αποτελούσε για τους Ιταλούς, μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε [xiii]. Το «Delfino» διέφυγε ανενόχλητο εκείνο το πρωινό. Η Νέμεσις όμως το πρόλαβε λίγα χρόνια αργότερα. Στις 23 Μαρτίου 1943, καθώς το υποβρύχιο έβγαινε από τον λιμένα του Τάραντα, συγκρούστηκε με το ρυμουλκό που το συνόδευε και βυθίστηκε σε λίγα λεπτά παίρνοντας και το μεγαλύτερο μέρος του πληρώματός του μαζί στον υγρό τάφο. Ο Αϊκάρντι είχε μετατεθεί λίγο πριν και δεν επέβαινε στο σκάφος. Όσο για το «Έλλη», στην δεκαετία του 1980 μια κίνηση να το

μετατρέψει σε μνημείο ανεγκύοντας μέρος αυτού προσέκρουσε σε μια συγκλονιστική ανακάλυψη: δύτες που καταδύθηκαν ανακάλυψαν ότι το καταδρομικό των 2600 τόνων είχε εξαφανιστεί! Για χρόνια μετά τον πόλεμο, τοπικοί παράγοντες σε συνεργασία με δύτες ανέβαζαν κομμάτι-κομμάτι το βυθισμένο πολεμικό και το εκπονούσαν για μέταλλο. Επί σαράντα σχεδόν χρόνια το ελληνικό κράτος κατέθετε λουλούδια και στεφάνια στο... κενό! Μόνο στη μνήμη και την συνειδηση των κατοίκων της Τήνου και του ελληνικού λαού το «Έλλη», το «πλοίο της Παναγιάς», δικαίωθηκε σαν μνημείο της ιταλικής ανανδρίας και του δικαίου του αγώνα των Ελλήνων για την ελευθερία τους. Μιας συνειδησης που κάποιοι απέδειξαν ότι δεν είχαν.

Σημειώσεις:

[i] Ferdinand Foch, Maréchal de France, ανώτατος αρχηγός των Συμμαχικών Δυνάμεων στο Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων το 1919.

[ii] Στις 26 Ιουνίου 1940 το Ιταλικό υπουργείο των εξωτερικών απαίτησε την αντικατάσταση του Έλληνα πρέσβη στην Άγκυρα κατηγορώντας τον για φιλοαγγλική δράση.

Στις 30 Ιουνίου η ιταλική μομφή επαναλαμβάνεται και από τον ίδιο τον υπουργό εξωτερικών κόμη Γκαλεάτσο Τσιάνο. Την ίδια μέρα ιταλικό αεροπλάνο υπερίπταται παράνομα πάνω από την Κρήτη.

Στις 3 Ιουλίου ο Τσιάνο ελέγχει τον Έλληνα πρέσβη στη Ρώμη, Νικόλαο Πολίτη για επεισόδιο επίθεσης βρετανικών αεροπλάνων εναντίον τριών ιταλικών υποβρυχίων ανοιχτά των επτανήσων. Παρά το γεγονός ότι ο Πολίτης απέρριψε τον ισχυρισμό περί χρήσης του ελληνικού εδάφους από βρετανικά αεροσκάφη, ο Τσιάνο απείλησε μάλιστα με πόλεμο Ιταλίας και Γερμανίας κατά της Ελλάδας για παραβίαση της αρχής της ουδετερότητας.

Στις 12 Ιουλίου τρία βομβαρδιστικά με αλλοιωμένα τα διακριτικά εθνοσήμων επιτέθηκαν κατά του πλοίου ανεφοδιασμού φάρων «ΩΡΙΩΝ» του ελληνικού στόλου στον κόλπο του Κισσάμου. Σε βοήθειά του έσπευσε το αντιτορπιλικό «ΥΔΡΑ». Όταν τα αεροπλάνα στράφηκαν εναντίον του το «ΥΔΡΑ» άνοιξε πυρ διασκορπίζοντάς τα.

Στις 30 Ιουλίου Ιταλικό αεροπλάνο ρίπτει βόμβες εναντίον των αντιτορπιλικών «Βασιλεύς Γεώργιος» και «Βασίλισσα Όλγα» καθώς και δύο υποβρυχίων που προσορμίζονταν στη Ναύπακτο. Την ίδια μέρα δέκα ιταλικά βομβαρδιστικά προερχόμενα από την Αλβανία παραβιάζουν τον ελληνικό εναέριο χώρο πετώντας πάνω από το Καλπάκι και το Μέτσοβο.

Την 1η Αυγούστου ο πρέσβης Ν.Πολίτης διαμαρτύρεται στο ιταλικό υπουργείο εξωτερικών για την επίθεση αλλά λαμβάνει την απάντηση ότι τα ιταλικά αεροσκάφη επιτέθηκαν όχι σε ελληνικά αλλά βρετανικά πλοία.

Στις 2 Αυγούστου ιταλικό αεροπλάνο προερχόμενο από τον Κορινθιακό ρίπτει έξι βόμβες εναντίον της καταδιωκτικής ακάτου Α6 της Οικονομικής αστυνομίας ένα μόλις μίλι από τον φάρο Λαγούσης μεταξύ Αίγινας και Σαλαμίνας.

Στις 3 Αυγούστου Ο Τσιάνο ζητά την άμεση ανάκληση του Έλληνα πρεσβευτή στην Τεργέστη χρησιμοποιώντας ιδιαίτερα προσβλητικές εκφράσεις.

Όλες οι ιταλικές προκλήσεις κατέτειναν στην εμπέδωση κλίματος αμφισβήτησης της ελληνικής κυβέρνησης και να καταδείξουν ότι τα ελληνικά πλοία δεν ήταν ασφαλή ακόμα και μέσα στα ελληνικά χωρικά ύδατα.

[iii] Κατά την ορολογία του ελληνικού πολεμικού ναυτικού το «ΕΛΛΗ» αποδίδεται στην βιβλιογραφία ως «εύδρομον», εννοώντας το πλοίο που συνδυάζε τα χαρακτηριστικά αντιτορπιλικού (υψηλή ταχύτητα και ευελιξία) και ελαφρού θωρηκτού (ισχυρό πυροβολικό και σημαντικό εκτόπισμα). Ο όρος άρχισε να ατονεί ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα όταν εύδρομα χαρακτηρίστηκαν εξοπλισμένα εμπορικά πλοία που εκτελούσαν αποστολές επιτήρησης και συνοδείας. Έτσι πλοία όπως το «ΕΛΛΗ» χαρακτηρίζονταν ως ελαφρά καταδρομικά για αποφυγή σύγκρισης.

[iv] Ναυπήγησης 1912 και 1909 αντίστοιχα.

[v] Αξίζει να σημειωθεί ότι ιταλικά αεροσκάφη παρατήρησης πετούσαν δύο φορές την ημέρα πάνω από το αγκυροβόλιο της Μήλου σε χαμηλό ύψος. Τα ελληνικά πλοία είχαν εντολή να μην ανοίξουν πυρ αν δεν δέχονταν επίθεση.

[vi] Οι αρχικές ανακοινώσεις έκαναν λόγο για ένα νεκρό, εικοσιενέα τραυματίες και έξι αγνοούμενους. Μέσα στις επόμενες μέρες δύο απεβίωσαν από τα τραύματά τους. Από τους έξι που δηλώθηκαν αρχικά ως αγνοούμενοι, οι τέσσερις είχαν βάρδια στο λεβητοστάσιο Νο2 το οποίο εξεράγη δευτερόλεπτα μετά την έκρηξη της τορπίλης. Παρά το ότι άγλημα έρευνας τους αναζήτησε σχολαστικά δεν βρέθηκαν ποτέ ίχνη τους.

[vii] Υπολογίζεται ότι τουλάχιστον 10.000 προσκυνητές, επισκέπτες και εντόπιοι βρίσκονταν εκείνο το πρωινό στο λιμάνι της Τήνου.

[viii] Ο στρατάρχης λόρδος Κίτσεναρ (Horatio Herbert Kitchener), Γραμματέας του Υπουργείου Πολέμου της Μεγάλης Βρετανίας στον Α΄ Π.Π. πνίγηκε στις 5/6/1916 όταν το καταδρομικό HMS Hampshire που τον μετέφερε στην Ρωσία για συνομιλίες βυθίστηκε σχεδόν αψάνδρο ανοιχτά των ακτών της Σκωτίας. Αν και την δεκαετία του '30 αποδείχθηκε ότι ευθυνόταν νάρκη γερμανικού υποβρυχίου, η ξαφνική βύθιση, η φήμη του Κίτσεναρ και το

γεγονός ότι το πτώμα του δεν ανευρέθη πυροδότησαν σωρεία από θεωρίες συνωμοσίας.

[ix] «...κατ' εμέ, η ενέργεια οφείλεται εις την προπέτειαν του Ντε Βέκκι. Συζητώ με τον Ντούτσε, ο οποίος θέλει να διακανονισθή ειρηνικώς αυτό το επεισόδιον, το οποίον θα ημπορούσε και να έλειπε...» "The Ciano Diaries, 1939-1943", the complete unabridged diaries of Count Galeazzo Ciano, Italian Minister for Foreign Affairs, 1936-1943- NEW YORK, 1946 σελ. 284

[x] Τσέρβι Μάριο, «Ο ελληνο-ιταλικός πόλεμος», Alvin Redman Hellas -ΑΘΗΝΑ 1967

[xi] Γκράτσι Εμμαν., «Η Αρχή του Τέλους (η επιχείρηση κατά της Ελλάδος)» ΑΘΗΝΑ 1980, σελ. 204.

[xii] Η πληροφορία περιέχεται στην αναφορά του Αϊκάρντι προς τον Ντε Βέκκι. Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Tempo» στις 15/3/1960 από τον Ντε Βέκκι, σελ. 170.

[xiii] Κατά τα έτη 1925-1927 κατ'εφαρμογήν του προγράμματος ανανέωσης του στόλου, το Θωρηκτό «Αβέρωφ» και το ελαφρύ καταδρομικό «Έλλη» πέρασαν από πρόγραμμα αναβάθμισης του οπλισμού τους και των συστημάτων διοίκησης και ελέγχου στα γαλλικά ναυπηγεία "La Seyne sur Mer". Μετά την εκτέλεση των εργασιών το «Έλλη» απέκτησε δυνατότητα μεταφοράς 100 περίπου ναρκών μετατρεπόμενο σε ταχεία ναρκοθέτιδα. Συνδυάζοντας υψηλή ταχύτητα και μεταφορά μεγάλου αριθμού ναρκών, το «Έλλη» θα μπορούσε να φράξει τα κύρια δρομολόγια κίνησης του ιταλικού στόλου που ναυλοχούσε στα Δωδεκάνησα περιορίζοντας σημαντικά την δράση του στο Αιγαίο.

Πηγή: [e-Amyna](#)